

KAKSI KAIVOSYRITYSTÄ SAVOSSA 1500-LUVULLA

KAUKO PUUSTINEN

Savon vuorityön ensi vaiheet yltävät aina keskiajan ja uuden ajan taitteeseen. Kertoman mukaan silloisen Visulahden hallintopitäjässä, nykyisen Mikkelin alueella on 1500-luvulla ollut kaksi pientä kaivosyritystä Remojärvellä ja Matiskalassa. Kummastakin kohteesta asiakirjalähteet ovat perin niukat. Seuraavassa pyritään selvittämään niihin liittyviä tietoja.

Remojärvi 1525–1533 ja 1557–1558

Kertoman mukaan Hoijan kreivi Juhana oli tutkituttanut Remojärven neljänneskunnassa (pitäisi oikeastaan olla kymmeneksessä) sijaitsevaa vuorta kuningas Kustaa I Vaasan hallituskauden alkupuolella (Pirinen 1947). Mainittu kreivi oli ruotsalainen valtiomies ja soturi, joka nai vuonna 1525 kuninkaan sisaren Margareetan ja sai läänitykseksi Viipurin ja Savonlinnan läänit ja vuonna 1529 myös Kokemäenkartanon läänin. Lyypekin kannattaja Hoija pakeni vuonna 1534 Viipurista niin sanotussa kreivinsodassa, mutta joutui vangiksi ja mestattiin vuonna 1535.

Wathénin (1856) Suomen malmiaiheita koskevassa käsikirjoituksessa on merkintä: Juva, Remojärvi (i Saulax i Remo ierffvi fierdungh), vuonna 1525 kuparikiisu. Remojärven neljänneskunta kuului kuningas Kustaa I Vaasan aikana Savonlinnan läänissä Visulahden hallintopitäjään. Kuparikiisua sisältänyttä kiveä lienee louhittu vuosina 1525–1533. Furuhjelm (1885) ilmoittaa Remojärven vaski-aiheen löytyneen noin vuonna 1530.

Kun sitten vuonna 1556 prinssi Juhana nimitettiin Suomen herttuaksi, koitti uusi aika Suomen vuoritoimelle. Juhana-herttua näkyy sitä lämpimästi harrastaneen. Valitettavasti Juhana-herttuan rekisteri, josta varmaan olisi saanut paljon vuoritoiminta koskevia tietoja, on kokonaan kadonnut. Sen asialuettelossa, jota säilytetään Ruotsin valtioarkistossa, on muun muassa seuraavat muistiinpanot kahdesta kirjeestä. Juhana-herttuan kirje 21.12.1557 Turusta Gustaf Finckelle määrää hänet tutkimaan vaskivuorta Remojärven neljänneskunnassa Savossa (Arwidsson 1851). Fincke, joka kuoli vuonna 1566 toimi Savonlinnan päällikkönä vuosina 1547–1562 sekä edisti Sisä-Suomen erämaiden asuttamista suosien savolaisia. Toinen kirje on Fincken vastauskirje herttualle ja on päivätty 5.1.1558 Visulahden kruununkartanossa. Siinä hän ilmoittaa tutkituttaneensa paikkaa, mutta asia oli jäänyt sikseen ammattimiesten puutteen vuoksi. Kuiten-

kin hän lähetti sieltä herttualle malminäytteen. Asia ei kuultu sen koommin. Ilmeisesti todettiin, ettei malmi ollut kuparia.

Kuninkaan sanotaan käyneen Remojärven kaivoksella (Wathén 1856). Kuitenkaan Kustaa Vaasan, Juhana-herttuan, Kaarle IX:n tai Kaarle XIII:n ei tiedetä käyneen Savossa lainkaan, sitä vastoin Kustaa II Adolf teki matkan tammikuussa 1622 Viipurista Kuopioon, Säräisniemelle, Ouluun ja Tornioon ja saapui Tukholmaan 6.2.1622. Kustaa III oleskeli 7.–14.4.1790 Mikkeliissä ja Kustaa IV Adolf kävi Mikkeliissä 5.7.1802 (Neovius 1900), joten tämän perusteella jonkun heistä olisi ollut ainakin mahdollista käydä Remojärvellä. Toisaalta tämä perimätiedon mukainen henkilö on myös saattanut olla Hoijan kreivi tai vaikka linnanpäällikkö Gustaf Fincke.

Matiskala 1587 ja 1595–1596

Ainoa maininta Matiskalan kaivosyrityksestä on Pirisen (1947) Savon historiaa käsittelevässä teoksessa. Kansallisarkistossa olevien lähteiden mukaan vuonna 1587 suoritettiin vuoren louhintaa Etelä-Savossa jossakin Mikkelin tienoilla. Vuosien 1595–1596 vaihteessa Suomen vuorityön tarkastaja Yrjänä Antinpoika oli tutkimassa vuorta Visulahdella Matiskalan kylässä. Tällä kertaa suoritettiin ilmeisesti perusteellinen louhinta, mutta huonoin tuloksin. Tiedossa ei ole mitä luultiin löydetävän. Pirinen toteaa myös, että tutkimuksen kohteena oleva vuori sijaitsi ilmeisesti Norolan neljänneskunnan Kaipaan kymmeneskuunnassa.

Pohdiskelua

Remojärven ja Matiskalan kaivospaikkojen maantieteellisen sijainnin tarkentamiseksi käsitellään seuraavassa Mikkelin alueen vanhoja paikannimiä. Keskiajalla ja uuden ajan alussa lääneihin kuuluivat hallintopitäjät oli jaettu etupäässä veronkantoa silmällä pitäen neljään piiriin eli neljänneskuntaan (fjårding). Nämä vuorostaan jakautuivat kymmeneskuuntiin, joita nimensä mukaisesti oli tavallisesti kymmenkunta kussakin neljänneskunnassa. Pienimpänä yksikkönä oli anekki; nimitys esiintyy Savossa 1500–1600-luvulla. Se oli linnanpäällikön kruunun yhteismaasta viljelykseen myöntämä maakappale eli nykykielellä eräänlainen maatali. Anekin saantokirje oli maaluettelossa talolli-

sen maa-alueen omistuksen vahvistuksen mukainen arvokirja.

Visulahti oli 1500-luvun alun Suur-Savossa laaja hallintopitäjä, joka ulottui nykyisen Mikkelin kaupungin alueelta pohjoiseen. Se käsitti nykyisen Mikkelin kaupungin pohjoisosan, hivenen Hirvensalmea, lähes koko Kangasniemen, Haukivuoren, Juvan länsilaidan, lähes koko Pieksämäen, Hankasalmien savolaisen osan, etelälaidan Rautalammin savolaista osaa ja hieman Suonenjoen etelälaitaa (Pirinen 1947).

Remojärvi kuului alkuaan Visulahden Norolan neljänneskuntaan, mutta vuoden 1556 papinveroluettelossa kylä mainitaan Juvan pitäjän Koikkalan neljänneskuntaan kuuluvaksi (Poppius 1957). Norola on nykyäänkin kylä Mikkelistä noin 7 kilometriä Kuopioon päin päätien varressa (karttalehti 3142 08 A) ja Remojärvi on Juvan kylä (karttalehti 3142 09 D).

Matiskala on talo, joka on sijainnut Hirolasta noin 2 kilometriä koilliseen (karttalehti 3142 06 D), nykyisen Alamaan kylän pohjoispuolella (Suomenmaa 1924). Matiskala muodostui yhden kantatalon kylästä, joka oli olemassa ainakin vuodesta 1664 aina 1840-luvulle (Wirilander 1982).

Kaipaala -nimisen paikannimen löytäminen on hankalampaa, koska nimi esiintyy Mikkelin alueella useassa paikassa ja eri muodoissa kuten Kaipela, Kaipela tai Kaipiala.

Pirisen (1982) mukaan vuoden 1562 aluejaossa Norola sisältyi Visulahteen ja siihen lukeutui edelleen Saarijärvi (myöhemmin Kaipala). Saarijärvi sijaitsee Mikkelistä noin 18 kilometriä koilliseen Juvan rajalla ja Remojärvi on taas heti Saarijärven pohjoispuolella. Poppiuksen (1957) mukaan vuoden 1561 maaluettelossa Remojärven kylään kuuluivat anekki numero 530-6 (Maunu Oikarainen) ja numero 540-7 (Lauri Remoinen). Kun nämä anekkit yhdistettiin, syntynyttä tilaa nimitettiin Kaipelaksi. Toisaalta kun Reko Kaipaisen talo (anekki numero 537-7) jäi autioksi, otti Kaipelan isäntä vuonna 1664 sen viljelykseen yhdistäen sen omaan taloonsa. Wirilanderin (1982) mukaan Kaipalan kylä saattaa olla myös sama kuin Kaipialan kylä, joka olisi veronkannon yhteydessä neljänneskunnan niin sanottuja kymmenyksiä.

Paikannimenä Kaipala on ongelmallinen siksinen että se on myös talo Mikkelin lähellä, nykyisestä Rämälän kylästä kilometri pohjoiskoilliseen (karttalehti 3142 05 D). Tämä sama talo on uusissa Maanmittauslaitoksen peruskartoissa nimellä Kaipala. Paikannimenä Kaipala on myös kylänä Puumalan kunnan luoteisosassa, aivan Anttolan (Mikkelin) rajan läheisyy-

dessä (karttalehti 3144 04 B) sekä talona Virtasalmen kunnassa (karttalehti 3231 09 D) Virmasjärven länsirannalla Hällinmäen kylällä (Suomenmaa 1924).

Kaiken yllä olevan perusteella voisi ajatella, että Remojärven ja Matiskalan kaivosyritykset tarkoittaisivat yhtä ja samaa kohdetta. Tämä siksi, että liikutaanhan nyt alueella, jonka eri paikkojen välimatka olisi alle 10 kilometriä. Lisäksi uuden ajan alussa paikannimikäytäntö lienee ollut melkoisen epätarkkaa sekä anekkien nautinta-alueet ovat olleet hyvinkin laajoja.

Nyt oletetun Remojärven tai Matiskalan alueelta ei nykyisissä malmitiedostoissa esiinny mitään malmiviitettä. Eräs mahdollisuus olisi kuitenkin heti Hirolan eteläpuolella (karttalehti 3142 06 C) oleva kapea itä-länsi -suuntainen kalkkikivi- ja sulfidimalmivyöhyke (Furuhjelm 1885, Marmo ja Metzger 1953, Tiusanen 1966), joka siten kun parempaa tietoa ei ole, saattaisi olla sama kuin Remojärvi tai ainakin Matiskala.

Kirjallisuus:

- Arwidsson, A.I. 1851. Handlingar till upplysning af Finlands häfder IV. Stockholm, P.A. Norstedt & Söner, XIV + 385 s.
- Furuhjelm, E.H. 1885. Teollisuustietoa vuodelta 1885. Helsinki, Suomen virallinen tilasto 18:28–30.
- Marmo, V. ja Metzger, A.A.Th. 1953. *Geology of the Hirola district north of Mikkeli, southeastern Finland*. Comptes Rendus de la Société Géologique de Finlande 26:99–108.
- Neovius, A. 1900. Furstebesök i Finland. Helsingfors, W. Hagelstam, 172 s.
- Pirinen, K. 1947. Savon historia II:1 - Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534–1617. Kuopio, Kustannuskiila Oy, 906 s.
- Poppius, L. 1957. Juvan historia. Pieksämäki, Juvan seurakunta ja kunta, 750 s.
- Suomenmaa 1924. Suomenmaa - Maantieteelliset taloudellinen ja historiallinen tietokirja, VI - Mikkelin lääni. Porvoo, WSOY, 247 + XLIII s.
- Tiusanen, E. 1986. Louhikiven kalkkilouhos. Teoksessa: Hirolan kylähistoriaa. Mikkelin mlk, Mikkelin mlk:n kansalaisopisto, 220 s.
- Wathén, A.J. 1856. Öfversikt af finska jernhantering grundad på bergmalmer. Kansallisarkisto, Vuorihallituksen arkisto Ha2 (15), s. 249.
- Wirilander, H. 1982. Mikkelin pitäjän historia vuoteen 1865. Mikkelin maalaiskunta ja Mikkelin maa-seurakunta. Mikkeli, Länsi-Savo Oy, 707 s.

Kauko Puustinen

Rantakuja 8 E

02170 ESPOO

kauko.puustinen@pp.inet.fi

6th FENNOSCANDIAN EXPLORATION AND MINING

27 - 29 Nov 2007 • Rovaniemi - Finland

Join us at FEM 2007

Get a good overview of what's happening in mineral exploration and the mining industry in Fennoscandia; more than 20 companies will make promotional presentations during the event.

Experience one of the largest exploration and mining conferences in Europe.

Take part in the Trade Show where exploration, mineral technology, mining services, and consulting companies as well as geological surveys promote their operations, services and products.

Participate in the Technical Tour to Outokumpu Tornio Works.

Attend Short Courses

- on "New Age Mineral Exploration: Conceptual Targeting in a Digital Environment" led by David I. Groves.
- on "Exploration for Volcanic-associated Massive Sulphide (VMS) Deposits" by Rodney Allen.

www.lapinliitto.fi/fem2007

TUTKIJAKOULUTUSPAIKKOJA GEOLOGIAN ALALLA

Geologian valtakunnallinen tutkijakoulu
avaa seuraavan haun lokakuussa 2007.

Haettaviksi tulee todennäköisesti 2–3 enimmillään nelivuotista tutkijakoulutuspaikkaa vuosille 2008–2011. Lisäksi haettavaksi tulee rahoitusta lyhytaikaisemmille (1–12 kk) väitöskirjan loppuunsaattamiseen tähtääville projekteille.

Rahoitusta on mahdollisuus saada vuoden 2008 alusta.

Tarkemmat hakuohjeet julkaistaan lokakuun Geologi-lehdessä.